

FAST FOOD TÜKETİMİNDE AİLENİN ROLÜ; ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Oğuz TAŞPINAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm Fakültesi

oguztaspinar@comu.edu.tr

Öz

Bireyler beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasında farklı yeme tutum ve davranışı sergilemektedir. Birçok unsurdan etkilenen yeme-içme davranışlarında ortaya çıkan bozulmalar hastalıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan tüketim davranışlarını ve beslenme bozukluklarını anlamak önemlidir. Günümüzde hem fast-food tüketim anlayışının artması hem de fast-food ürünlerine yönelik pozitif yaklaşımların toplumları sağlıklı bir yaşamdan uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Toplumlar, hızla büyüyen beslenme alışkanlığını tanımları, tüketicilerin demografik ve ailevi özelliklerinin yanında yeme-içme tutumlarını da bilmeleri gerekmektedir. Aile ile birlikte beslenme de bu amaçla kullanılmaktadır. Çalışmada, Çanakkale ili merkezinde fast-food işletmelerine giden 432 tüketicinin, aile ile yeme tutumu, yeme-içme davranışı ve fast-food ürünlerine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Kolayda örneklem yöntemi ile oluşturulan anket formları fast-food işletmelerinden hizmet satın almış kişilere on-line olarak dağıtılmıştır. Aile ile yeme tutumu, yeme-içme davranışı ve fast-food tüketimi arasındaki ilişkinin ölçülmesinde korelasyon ve regresyon analizleri için SPSS 22.0 paket programından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular göstermektedir ki, aile ile birlikte yemek tüketiminin yeme-içme davranışlarını etkilediği ve aile ortamında yeme-içme tüketiminden uzak kalan bireylerin fast-food tüketimine yöneldiği düşünülmektedir. Çalışma sonucunda aile ile yeme tutumu, yeme-içme davranışı ve fast-food tüketimi arasında ilişki ve etki gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile ile Birlikte Yeme, Yeme-İçme Davranışı, Fast-Food Tüketimi.

FAMILY ROLE IN FAST FOOD CONSUMPTION; CANAKKALE SAMPLE

Abstract

Individuals exhibit different eating habits and behaviors in meeting their nutritional needs. The deterioration of eating and drinking behaviors that are affected by many factors leads to the formation of diseases. In this respect, it is important to understand consumption behaviors and nutritional disorders. Today, increasing fast-food consumption understanding and positive approaches to fast-food products are thought to have away societies from a healthy life. Societies need to recognize rapidly growing nutrition habits, consumers' demographic and family characteristics as well as eating and drinking attitudes. Nutrition with the family is also used for this purpose. In the study, it is aimed to determine the relationship between eating attitudes, eating and drinking behaviors and attitudes towards fast-food products of 432 consumers going to fast-food enterprises in Çanakkale province center. Survey forms created by sample method are distributed on-line to fast-food customers who purchased services. SPSS 22.0 package program was used for correlation and regression analyzes when the relationship between eating attitude, eating and drinking behavior and fast-food consumption was measured. Findings obtained from the research show that eating together with family affects eating and drinking behaviors and it is thought that the individuals who are away from eating and drinking consumption in the family environment turn to fast food consumption. As a result of the study, relationship and effect between eating attitude, eating and drinking behavior and fast food consumption were observed with family.

Keywords: Family Eating, Food-Drinking Behavior, Fast-Food Consumption.

Giriş

İnsanların beslenme alışkanlıklarını etkileyen faktörler; yaşam tarzı, kültür ve aile faktörleri sayılabilmektedir. Küreselleşmeyle birlikte insanlar daha güvenli, daha hesaplı ve daha sağlıklı ürünler tüketmeyi tercih etmektedirler. Yiyecek-içecek işletmeleri de, farklı taleplere ve tercihlere yönelik ürünler sunabilmek için faaliyetlerini sürdürmektedir.

Gençlerin beslenme alışkanlıklarında en önemli faktör aile ile yemek yeme ortamıdır. Anne baba ile beslenme ve tüketim alışkanlığı gençleri etkilemektedir ve gelecekteki beslenme alışkanlıklarının temelini oluşturmaktadır. Ailelerin oluşturduğu beslenme alışkanlıkları, çocuk ve gençlerin tüketim anlayışının göstergesidir (Brown, McIlveen, Strugnell, 2000: 231).

Aileler her ne kadar sağlıklı yemek tüketmeye ve evde hazırlanan yemeği tercih etmeye ve çocuklarına da evde beslenme alışkanlığı edindirmeye uğraşsa da, günümüzde yaşam ve çalışma şartları, evde yemek hazırlama ve tüketimini zorlaştırmakta birçok aile çocuklarıyla beraber fast-food işletmelerini tercih etme ihtiyacı duymaktadır (Turner, Kelly, McKenna, 2006: 189).

1. Kavramsal Çerçeve

Bir ailenin yemekte birlikte olup olmamaları bireylerin beslenme durumlarında önemli etkisi vardır. Aile fertleriyle birlikte yemek yiyen çocukların daha sağlıklı yiyecekler ve besinler tükettikleri bilinmektedir. Genel olarak bakıldığında, yemek vakitlerinde birlikte yeme olanağı olan ailelerde temel gıda gruplarından daha çok yeme eğilimi görülmektedir. Bir ailenin birlikte yemek yeme sıklığı, meyve, sebze, tahıl ve kalsiyum içerikli gıdaların tüketimi ve protein, kalsiyum, demir, lif ve A, C, E, ve B-6 vitaminlerinin alınımıyla doğrudan ilgilidir (Neumark v.d., 2003: 320).

İlgili araştırmalar incelendiğinde, çoğunlukla çocukluk ve ergenlik döneminde yeme-içme davranışlarındaki bozukluğun sebebi yanlış beslenme tutumları ve aile ortamındaki ilişkilerdir. Çocukların ve ergenlik dönemindeki kişilerin, fast-food tüketiminden uzaklaştırmak için gerçekleşen projede, ebeveynlerin bu konu hakkında bilinçlenmesine, sabah kahvaltılarında ve akşam yemeklerinde çocuklarıyla birlikte yemek yemeye özen gösterilmesine, atıştırma davranışlarının dahil, evde hazırlanıp paketlenmesine dikkat edilmiştir (Faith, vd., 2004). ABD yapılan bir araştırmada, çocukluk döneminde fast-food alışkanlığı kazanların ergenlik döneminde de bu alışkanlıklarını devam ettirdiği gözlemlenmiştir (Cunningham, Kramer ve Narayan, 2014; Nader vd., 2006).

Aile ortamı ve yeme-içme davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bireylerin beslenme alışkanlıklarının belirlenmesinde ailenin payı büyüktür. Aynı zamanda aile ile birlikte yeme eğiliminin obezite riskini azaltabilecek faktörlerden biri olduğu görülmektedir (Domoff, Miller, Kaciroti, Lumeng, 2015; Faith vd.,

2004). Aile, gelirin kazanılması ve harcamasını şekillendirmenin dışında, bireylerin beslenme ile ilgili değerlerini, normlarını ve standartlarını da ortaya çıkarmaktadır (Nakip ve Yaraş, 1999, 246-248). Aile, toplumun kültürel değerlerini ileten bir alt kültür olarak hizmet etmektedir. Çocuk, sosyal ve kültürel değerlerini, beslenme alışkanlıklarını aileden kazanır ve hayatı boyunca onların izlerini taşımaktadır. Bu nedenle beslenme alışkanlıklarını ailenin yaşam biçimine bakarak anlamak mümkündür (Wisner, 1996: 132).

Zaman içinde bireylerin damak zevkleri ve bununla birlikte beslenme alışkanlıkları da değişmektedir. İnsanlar daha çok seyahat çıkmakta ve bu nedenle daha farklı lezzetleri evlerine taşıma isteği duymaktadır. Günümüzde büyük bir mutfak devrimi yaşanmış, ev kadınlarının yerini daha çok çalışan kadınlar almıştır. Aile ile yemek yeme alışkanlığı gün geçtikçe terk edilmeye başlanmıştır. Aileler, daha az sayıda birlikte yemek yemekte dirler. Kahvaltı ve öğlen yemekleri gittikçe daha fazla göz ardı edilmektedir (Capital/Guide, 1999: 33). Fast-food ürünleri pazarlanmasında büyük bir etken de yemek hazırlama alışkanlıklarıdır. Yapılan bir araştırmada, Amerikalı kadınların bir saatten daha az bir süre mutfakta geçirmelerine rağmen, İtalyan kadınlarının yaklaşık dört buçuk saatlerini mutfakta geçirdikleri tespit edilmiştir. Bunun en büyük nedeninin ise İtalyanların aile ile birlikte yemek yemeye oldukça dikkat etmesidir (Sezgin, 1992: 42).

Aile fertleriyle birlikte yemek yeme önceliği, alkolsüz içeceklerin tüketimleriyle ters oranda ilişkilendirilmiştir. Ergenlik çağındaki bireyler için akşam yemeğinde ailelerinin olması, onların meyve, sebze ve süt ürünlerinin tüketimi ile doğrudan ilgiliyken, yapılmayan kahvaltılarla pek bir ilgisi bulunmamaktadır (Videon ve Manning, 2003: 369). Yapılan bir araştırmada, ailesiyle pozitif ilişkileri olan kızların, kilo ve yeme-içme durumlarıyla daha az ilgilendikleri ve en az anneye olduğu kadar, babayla kurulan yakın ilişkinin de, beslenme bozukluklarının oluşmasında önemli bir engelleyici etken olduğu belirtilmiştir. Hill ve Franklin (1998) tarafından beslenme bozukluğu olan, yüksek düzeyde diyet yapan 20 ve düşük düzeyde diyet yapan 20 kadın hakkında yapılan incelemede, diyet yapan kadınların büyük bir kısmının ailelerine karşı düşük bağlılık algıladıkları bildirilmiştir. Kadınların ve annelerinin yanıtları karşılaştırıldığında ise anneler kızlarına göre daha yüksek bağlılığı dile getirmişlerdir. Ayrıca diyet yapan kadınların büyük bir kısmının ailelerinde düşük organizasyon algıladıkları tespit edilmiştir.

Crowther vd. (2002) yapmış olduğu araştırmada genel aile işlevsizliği, ailenin yeme ile ilgili alışkanlıkları ve davranışları gözlemlenmiş, aile arasındaki olumsuz iletişimin yeme-içme bozukluğu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Le Grange (2005) ise çocukluk beslenme bozukluğu üzerinde bozuk aile yapısının ve yanlış iletişim şeklinin etkili olduğunu belirtmiştir.

Son olarak, aile ortamı ile birlikte yeme eğiliminden uzaklaşma beslenme alışkanlıklarındaki değişimlerde ve fast-food tüketimine giden yolda önemli rol oynar.

1.2. Aile ile Birlikte Yeme Tutumu ve Davranışı

Aile ile birlikte yemek yeme, çocukluk döneminde temelleri atılan, ileriki yaşlarda besinle ilgili düşünceleri ve beslenme alışkanlıklarını etkileyen önemli bir faktördür (Hasenboehler v., 2009: 332). Aile ile birlikte yemek yerken sadece masadaki yemeği paylaşılmamakta aynı zamanda beslenme alışkanlıkları ve yaşam tarzı da paylaşılmaktadır. Fast-food tüketimi aile içinde başlamaktadır (Pekcan vd., 2008). Yetişkin fast-food tüketimi yapan bireylerle yapılan çalışmalar, fast-food ürünlerini tüketmeye başlama zamanının 1/3 oranında çocukluk ya da adolesan döneme dayandığını işaret etmektedir (Çivitçi ve Harmankaya, 2012: 49).

Aile bireylerinin yemekte birlikte olması ya da olmaması kişilerin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Araştırmanın gelişen boyutu, diğer aile fertleriyle birlikte yemek yiyen kişilerin daha sağlıklı ürünler ve besinler tükettiklerini göstermektedir. Genel anlamda, yemek saatlerinde aile ortamında tüketilen yemeklerin daha çok temel besin gruplarından meydana geldiği bilinmektedir. Aile ortamında yemek yeme sıklığı; meyve, sebze, tahıl ve kalsiyum içerikli besinlerin tüketimi ve protein, kalsiyum, demir, fosfat, lif ve A, C, E ve B-6 vitaminlerinin alımıyla doğrudan ilgilidir (Neumark vd., 2003: 320).

1.3. Bireyin Yeme-İçme Davranışları

Yaşamın ilk yıllarında, yeme-içme olayı temel olarak açlık ve tokluk sinyallerine göre meydana gelmektedir. Yetişkinlerde ise lezzetli yiyeceğin varlığı, günün zamanı ve sosyal ortam gibi çevresel faktörlerde etkilemektedir. Çocuklar gelişip yetişkin beslenme düzenine geçtikçe, yiyecek ve yeme-içme ile ilgili sosyal ve kültürel adetleri öğrenir, yetişkin yeme-içme davranışları ve tutumlarına adapte olma üzere sosyalleşir (Rolls, 2003: 32)

Genç bireyler istemedikleri yiyecekleri yemezler (Birch ve Fisher, 1999: 539). Verilen yemeği yeme alışkanlığı erken yaşlarda başlar ve çocukluk-ergenlik dönemi, herhangi bir yiyeceği yiyebilme tercihinde en hassas zamandır (Cashdan, 1994: 279). Aslında bebeklik sürecinde gelişen yiyecek seçimi büyük oranda aynı kalmaktadır ve ilerleyen yaşlardaki yemek tercihinin yansımaktadır (Skinner vd., 2002: 1640).

İlkokula giden çocuklar üzerine yapılan bir araştırmada, hiç yenmemiş bir sebzenin 10 ün boyunca tüketilmesi ile çocukların sebze sevmeye ve tüketme oranında önemli bir artış gözlemlenmiştir (Wardle vd., 2003: 342).

Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ailesindenayrı yaşayan öğrencilerin yeme-içme davranışlarının değiştiği, meyve ve sebze tüketiminin azaldığı, yağlı yiyeceklerin tüketiminde artış olduğu görülmüştür (Papadaki vd., 2007). Mazıcıoğlu ve Öztürk'ün (2003) de yaptıkları araştırma sonuçlarına göre aile ortamıyeme-içme alışkanlıkları üzerinde etkili

faktörlerden birisidir. Araştırmada aile ortamında yeme-içme alışkanlığı olan öğrencilerin daha düzenli beslendikleri belirtilmiştir.

1.4. Fast-Food Tüketimi

Fastfood beslenme biçimi, ayaküstü beslenmeyi ifade etmektedir. Başka bir deyimle, hızlı ve hazır beslenme anlamındadır (Merdol, 1994). Hızlı hazır beslenme, insanın zamanla yarışması sonucunda ortaya çıkmış bir sistemdir ve kentsel yemek kültürünün bir tanımı olmuştur. Türkiye’de 1213 ilk fastfood restoranı 1986’da İstanbul Taksim Meydanında açılmıştır (Anonim, 1998). Daha sonraki yıllarda, hipermarketlerde, şehir merkezlerinde fastfood restoranları giderek çoğalmıştır. Özellikle okul çağındaki çocuklar ve üniversitede okuyan gençler arasında bu beslenme tarzı çok rağbet görmektedir. Hamburger, pizza, sandviç, patates kızartması, kola en çok tercih edilen besinlerdir. Gençlerin fastfood restoranları tercih etmelerinde dekor, atmosfer, yiyecek kalitesi, kolay ulaşabilme, servis hızı, menüdeki çeşitlilik, özel ürünlerin olması gibi faktörler önemli rol oynamaktadır (Bayraktar vd.,1995). Fastfood yiyecekler, bugün ve gelecekte de gıda endüstrisi için hızla gelişen bir sektör, insanlar için de vazgeçilmez bir tüketim biçimi olmaya devam edecektir (Boğaz, 2003)

Fastfood tüketiminin oluşmasındaki nedenlerden biri, tüketicilerin yaşam tarzlarında meydana gelen değişimlerdir. Bu değişimler, tüketicilerin yemek pişirmeye vakitlerinin olmaması, yemek pişirmek istememeleri ve aile ile yeme-içme olgusunun ortadan kalkmasıdır. Ayrıca, değişen toplumsal yapı, beslenme alışkanlıklarındaki değişimler, kültürlerarası etkileşim, hızlanan yaşam temposu, kalabalık şehirler, aile yapısında meydana gelen değişimler, çalışma hayatının dinamikleşen yapısı vb. nedenler tüketim tarzını etkileyen ve zamanla değiştiren faktörlerdir (Cuneo, 1998: 47; Madran, 1999: 321-328).

2. Yöntem

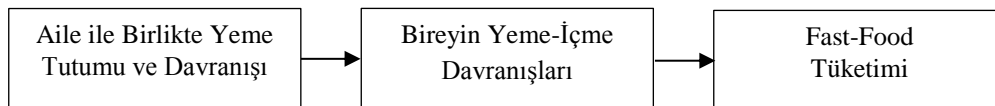
Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin yaşadıkları aile ortamı, yeme-içme davranışları ve fast-food ürünleri tüketimi arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Belirlenen bu amaç doğrultusunda Türkiye’de fast-food ürünlerini tercih eden üniversite öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu kapsamda yer alan kişilerin tamamına ulaşmanın neredeyse imkansız olması sebebiyle örneklem üzerinden veri toplanması planlanmıştır. Çalışmada, *kolayda örnekleme yöntemi* kullanılmıştır. İnternet ortamında gerçekleştirilen ve giderek yaygınlaşan anketlerde çok sık kullanılan bu yöntemde amaç, isteyen herkesin örneklem içerisine ve örnekleme dahil edilmesidir. Katılımcı bulma işlemi belirlenen örneklem hacmine ulaşıncaya kadar devam eder (Ural ve Kılıç, 2005:38). Yazıcıoğlu ve Erdoğan’a (2004:50) göre, evren sınırsız olduğunda yaklaşık 384 katılımcı yeterli olmaktadır.

Buna göre, online ortamda hazırlanan anket, haftada en az üç kez fast-food ürünleri sunan işletmelere giden 432 öğrenciye sosyal medya araçları aracılığıyla dağıtılarak düzenlenmiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, aile ortamı ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler *Aile ile Yeme Tutumu ve Davranış Ölçeği (FEABS)* yararlanılarak hazırlanmıştır. FEABS ölçeği aile ile birlikte tüketilen yemeklerin algısını ölçmeyi amaçlamaktadır. Aileyemeklerinin önceliği, aile yemeklerindeki atmosfer ve aile yemeklerindeki kurallar olmak üzere üç boyut ve bu boyutları oluşturan 14 ifadeden meydana gelmektedir (Neumark-Sztainer, 2004). Anketin ikinci bölümünde, yeme-içme davranışları ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler *Üç Faktörlü Yeme Ölçeği*'in (TFEQ) revize edilmiş hali olan *TFEQ-Tr21* ölçeğinden yararlanılarak hazırlanmıştır. TFEQ-Tr21 ölçeği bireylerin yeme-içme davranışlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bilişsel kısıtlama, duygusal yeme ve kontrolsüz yeme olmak üzere üç boyut ve bu boyutları oluşturan 21 ifadeden oluşmaktadır (Karakuş, vd., 2016). Anketin üçüncü bölümünde çocukların besin tüketimleri, geliştirilen *Beslenme Davranış Ölçeği (FBS)* ile değerlendirilmiştir. Bu bölümde fast-food ürünleri sağlıksız ürünler olarak nitelendirilmiştir. Ölçek, üniversite öğrencilerinin fast-food tüketimlerini belirlemek amacıyla sağlıklı olan ve olmayan besin seçeneklerinin olduğu resimli 14 maddeden oluşmuştur. Öğrencilere karşılaştırılabilir besinler gösterilerek iki besin arasından hangisini daha çok (sık) yediği sorulmuştur. Ölçek maddeleri sağlıksız besin için -1, sağlıklı besin için +1 değer almaktadır, toplam puanı -14, +14 arasındadır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması sağlıklı beslenme alışkanlığını göstermektedir. Analizlerden önce her öğrenci için ölçekten alınan toplam puan, yüzdeliğe dönüştürülmüştür (Parcel vd., 1995). Elde edilen tüm verilere, korelasyon analizi ve regresyon analizi uygulanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Çanakkale ilinde yaşayan öğrencilerinin fast-food tüketimine ilişkin yapılan bu çalışmada tarama modeli esas alınmıştır. Karasar'a (2013: 77) göre tarama modeli; araştırılan konuyu değiştirme ve etkileme çabası olmaksızın, kendi içindeki koşullarını koruyarak, bilmek istenilenleri uygun şekilde gözleme, olduğu gibi tanımlama ve açıklama yaklaşımıdır.

H1: Aile ile birlikte yeme tutumu ve davranışlarının bireylerin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi vardır.

H1a: Aile yemeklerinin önceliği bireylerin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi vardır.

H1b: Aile yemeklerindeki atmosfer bireyin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi vardır.

H1c: Aile yemeklerindeki kuralların bireyin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi vardır.

H2: Bireylerin yeme-içme davranışlarının fast-food tüketimi üzerinde etkisi vardır.

H2a: Bilişsel kısıtlama yeme-içme davranışının fast-food tüketimi üzerinde etkisi vardır.

H2b: Duygusal yeme-içme davranışının fast-food tüketimi üzerinde etkisi vardır.

H2c: Kontrolsüz yeme-içme davranışının fast-food tüketimi üzerinde etkisi vardır.

2.2. Araştırma Bulguları

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular sırasıyla tablolaştırılarak sunulmuştur.

2.2.1. Aile ile Yeme, Yeme-İçme Davranışı ve Fast-Food Tüketimin İlişkisi

Tablo 1’de aile ile yeme uyumunun ve yeme-içme davranışının alt boyutları ile fast-food tüketimi arasında ilişkiyi gösteren korelasyon analizi yer almaktadır. Tablo 1’de kullanılan kısaltmaların açıklamaları şu şekildedir;

Yeme-içme davranışlarının boyutları;

Bilişsel Kısıtlama: **B.K.**

Duygusal Yeme: **D. Y.**

Kontrolsüz Yeme: **K. Y.**

Aile ile birlikte yeme boyutları;

Aile Yemeklerinin Önceliği: **A. Y. Ö.**

Aile Yemeklerinde Kurallar: **A. Y. A.**

Aile Yemeklerinde Atmosfer: **A. Y. A.**

Fast-food tüketiminin boyutu; F-F T.

Tablo 1. Aile ile Yeme Tutumu, Yeme-İçme Davranışı Alt Boyutları ile Fast-Food Tüketimi Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Matrisi

Boyutlar	Pearson Korelasyon Katsayısı	B. K.	D. Y.	K. Y.	A.Y. Ö.	A. Y. A.	A. Y. K.	F-F T.	Belirtme Katsayısı R ²
B. K.	r	1							0,002
	p	-							
D. Y.	r	0,014	1						0,046
	p	0,774	-						
K. Y.	r	-0,205	0,513	1					0,035
	p	0,000***	0,000***	-					
A.Y. Ö.	r	0,099	-0,020	0,013	1				0,016
	p	0,039	0,673	0,791	-				
A. Y. A.	r	-0,110	0,118	-0,054	0,241	1			0,020
	p	0,023	0,014*	0,259	0,000***	-			
A. Y. K.	r	-0,044	-0,043	-0,157	0,181	0,512	1		0,009
	p	0,363	0,376	0,001**	0,000***	0,000***	-		
F-F T.	r	0,143	-0,014	-0,186	0,097	0,106	0,084	1	0,025
	p	0,003**	0,764	0,000***	0,003**	0,001**	0,080	-	

Tablo 1'deki sonuçlar incelendiğinde, yeme-içme davranışları ve aile ile yeme tutumu değişkenleri ile fast-food tüketimi arasında, 0,001 anlamlılık düzeyinde önemli ilişki vardır. Diğer ifade ile, yeme-içme davranışları, aile ile yeme tutumu değişkenleri ve fast-food tüketimi arasındaki 'pearson korelasyon katsayısı (r)' anlamlıdır ($p < 0,001$).

Tablo 1'deki sonuçlara göre; kontrolsüz yeme, bilişsel kısıtlama ve duygusal yeme arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca aile yemeklerindeki kurallar ile aile yemeklerinde atmosfer ve aile yemeklerinin önceliği arasında da güçlü bir ilişki vardır. Bu doğrultuda aile ile yeme tutumu ve yeme-içme davranışları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bunların dışında fast-food tüketimi ile yeme-içme davranışları ve aile ile yeme tutumu arasında da anlamlı bir ilişki görülmektedir. Buna göre aile ortamında yenen yemekler yeme-içme tutumunu etkilemektedir. Bu durumun varlığı fast-food tüketiminin azalmasını ya da artmasını sağlamaktadır.

Araştırmada gösterilen hipotezlerde; aile ile yeme tutumu, yeme-içme davranışı ve fast-food tüketimi olarak üç değişken incelenmektedir. Aile ile yeme tutumu üç boyutlu (aile yemeklerinin önceliği, aile yemeklerindeki atmosfer, aile yemeklerinde kurallar), yeme-içme davranışı üç boyutlu (bilişsel kısıtlama, duygusal yeme, kontrolsüz yeme), fast-food tüketimi ise tek boyutludur. Bu noktadan hareketle, yeme-içme davranışları ölçeğinin boyutlarının aile ile yeme tutumu boyutlarından etkilendiğini ve doğrultusunda fast-food tüketiminin yeme-içme davranışları ölçeğinin boyutlarından etkilendiğini varsayarsak dört farklı regresyon modeli oluşturulmuştur.

2.2.2. Aile ile Birlikte Yemenin Yeme-İçme Davranışına Etkisi

Hair, Bush ve Ortinau (2003)'a göre, bir regresyon modeline birden fazla bağımsız değişken dahil edilirse bu değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) probleminin olup olmadığı araştırılmalıdır. Bunun için Tolerans ve VIF değerlerinin incelenmesi yeterli olacaktır. Eğer çoklu bağlantı problemi yoksa, tolerans değerleri sıfırdan uzaklaşmalı ve VIF değerleri de yukarıdan 1'e doğru yaklaşmalıdır. Ayrıca, tolerans değerlerinin 0,10'un altında olması ve VIF değerlerinin 10'dan büyük olması çoklu doğrusal bağlantı probleminin var olduğunu gösterir (Bezirgan ve Koç, 2014:925). Tablo 2, 3, 4, 5 ve 6, 7 incelendiğinde, bağımsız değerlere ilişkin tolerans değerlerinin 0,10'un üzerinde olduğundan ve VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğundan dolayı çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 2. Aile ile Birlikte Yemenin Yeme-İçme Davranışına Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Regresyon Modeline İlişkin Değerler
Aile ile Birlikte Yeme (Genel)	0,673	23,057	0,000***	R=0,583 F=497,323 P=0,000***

Bağımlı Değişken: Yeme-İçme Davranışları

***:p<0,001 **:p<0,01 *:p<0,05

Tablo 2’de belirtilen sonuçlar, oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu (F ve P değerleri) ve aile ile birlikte yemenin yeme-içme davranışlarını açıklama oranının (R) 0,583 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Buna göre, aile ile birlikte yemenin ($\beta=0,673$; $p=0,000$) yeme-içme davranışları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Yani, yeme-içme davranışlarındaki toplam varyansın %58’sinin aile ile birlikte yemenin özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu sonuca göre, “*Aile ile birlikte yeme tutumu ve davranışlarının bireylerin yeme-içme davranışları üzerinde etkisi vardır*” şeklindeki H1 kabul edilmektedir.

Tablo 3. Aile ile Yeme Tutum Boyutlarının Bilişsel Kısıtlama Üzerindeki Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Çoklu Doğrusal Bağlantı		Regresyon Modeline İlişkin Değerler
				Tolerans	VIF	
Aile Yemeklerinin Önceliği	0,293	3,812	0,000***	0,845	1,483	R=0,325
Aile Yemeklerinde Kurallar	0,185	1,054	0,287	0,722	1,385	F=10,126
Aile Yemeklerinde Atmosfer	0,115	3,136	0,001**	0,692	1,445	P=0,000***

Bağımlı Değişken: Bilişsel Kısıtlama

Tablo 3’de belirtilen sonuçlar, oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu (F ve P değerleri) ve yeme-içme davranışı boyutlarından bilişsel kısıtlamayı açıklama oranının (R) 0,325 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Buna göre; aile yemeklerinin önceliği ($\beta=0,293$; $p=0,000$) ve aile yemeklerinde atmosfer ($\beta=0,115$; $p=0,001$) özelliklerinin bilişsel kısıtlama üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuca göre H1a ve H1b kabul edilmektedir.

Tablo 4. Aile ile Yeme Tutum Boyutlarının Duygusal Yeme Üzerindeki Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Çoklu Doğrusal Bağlantı		Regresyon Modeline İlişkin Değerler
				Tolerans	VIF	
Aile Yemeklerinin Önceliği	0,088	0,414	0,732	0,774	1,159	R=0,257
Aile Yemeklerinde Kurallar	0,165	1,313	0,143	0,588	1,702	F=4,659
Aile Yemeklerinde Atmosfer	0,105	3,691	0,000***	0,939	1,065	P=0,000***

Bağımlı Değişken: Duygusal yeme

Tablo 4’de belirtilen sonuçlar, oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu (F ve P değerleri) ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranının 0,257 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Buna göre; aile yemeklerinde atmosfer ($\beta=0,105$; $p=0,000$) özelliklerinin duygusal yeme üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuca göre H1c kabul edilmektedir

Tablo 5. Aile ile Yeme Tutum Boyutlarının Kontrolsüz Yeme Üzerindeki Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Çoklu Doğrusal Bağlantı		Regresyon Modeline İlişkin Değerler
				Tolerans	VIF	
Aile Yemeklerinin Önceliği	0,079	0,638	0,495	0,851	1,635	R=0,456
Aile Yemeklerinde Kurallar	0,058	6,821	0,000***	0,942	1,833	F=21,843
Aile Yemeklerinde Atmosfer	0,080	-5,424	0,000***	0,793	1,558	P=0,000***

Bağımlı Değişken: Kontrolsüz yeme

Tablo 5’de belirtilen sonuçlar, oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu (F ve P değerleri) ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranının 0,456 düzeyinde olduğunu göstermektedir.. Buna göre; aile yemeklerinde atmosfer ($\beta=0,080$; $p=0,000$) ve aile yemeklerinde kurallar ($\beta=0,058$; $p=0,000$) özelliklerinin kontrolsüz yeme üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuca göre H1b ve H1c kabul edilmektedir.

2.2.3. Yeme-İçme Davranışının Fast-Food Tüketimine Etkisi

Tablo 6’da yeme-içme davranışlarının fast-food tüketimi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Tablo 8’de belirtilen sonuçlar, regresyon modelinin anlamlı olduğunu (F ve P değerleri) ve yeme-içme davranışlarının fast-food tüketimini açıklama oranının 0,615 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, yeme-içme davranışlarının fast-food ürünlerinin tüketimi ($\beta=0,663$; $p=0,000$) doğru orantılı bir etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçlara göre, “*Bireylerin yeme-içme davranışlarının fast-food tüketimi üzerinde etkisi vardır.*” şeklindeki H2 kabul edilmektedir.

Tablo 6. Bireylerin Yeme-İçme Davranışlarının Fast-Food Tüketimi Üzerindeki Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Çoklu Doğrusal Bağlantı		Regresyon Modeline İlişkin Değerler
				Tolerans	VIF	
Yeme-İçme Davranışı (Genel)	0,663	21,234	0,000***	0,866	1,155	R=0,615 F=374,575 P=0,000***

Bağımlı Değişken: Fast-Food Tüketimi

Tablo 7’de belirtilen sonuçlar, oluşturulan regresyon modelinin anlamlı olduğu (F ve P değerleri) ve yeme-içme tutumu boyutlarının fast-food tüketimini açıklama oranının (R) 0,522 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Buna göre; bilişsel kısıtlama ($\beta=0,098$; $p=0,045$) ve kontrolsüz yeme ($\beta=0,214$; $p=0,000$) özelliklerinin fast-food tüketimi üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre H2a ve H2c kabul edilmektedir.

Tablo 7. Yeme-İçme Davranışı Boyutlarının Fast-Food Tüketimi Üzerindeki Etkisi

Model	Standardize Edilmiş β	t	p	Çoklu Doğrusal Bağlantı		Regresyon Modeline İlişkin Değerler
				Tolerans	VIF	
Bilişsel Kısıtlama	0,098	2,010	0,045*	0,939	1,065	R=0,522
Duygusal Yeme	0,094	1,696	0,091	0,722	1,385	
Kontrolsüz Yeme	0,214	3,784	0,000***	0,692	1,445	F=78,853
						P=0,000***
Bağımlı Değişken: Fast-Food Tüketimi						

Üniversite öğrencilerinin görüşlerine göre fast-food ürünleri tüketimi ile yeme-içme davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda, bilişsel kısıtlama ve kontrolsüz yeme davranışı ile fast-food tüketimi arasında anlamlı bir ilişki olmasına rağmen duygusal yeme ile fast-food tüketimi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Böylelikle alt hipotezlerden biri olan H2b hipotezi reddedilmiştir.

Sonuç olarak bu bulgular, aile ortamı ile birlikte yeme alt boyutları bağımsız değişkeninin, yeme-içme davranışı bağımlı değişkeniyle arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan fast-food tüketimi üzerinde bilişsel kısıtlama ve duygusal yeme özelliğinin 0,05 anlamlılık düzeyinde önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Sonuç

Günümüzde fast-food tüketimi iş hayatının yoğunluğu, zamanın etkin kullanımı için yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Bu durumun sürekliliği ve miktarı kişinin yaşamını olumsuz etkilediği birçok araştırmada belirtilmektedir. Fast-food tüketimi insanların beslenme alışkanlıklarını etkileyerek hem sağlık hem de kültür açısından toplumlara zarar vermektedir. Bu etkilerin özellikle çocuklar ve ergenler açısından daha hayati bir öneme sahip olması fast-food tüketimini araştırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Fast-food ürünlerinin çoğunun ev dışında hazırlanıp tüketildiği düşünüldüğünde ağırlıklı olarak bu ürünleri tercih eden bireylerin, ev ortamından uzak ve aile ile birlikte yeme-içme davranışları göstermeyen kişiler olduğu anlaşılabilir.

Araştırma Çanakkale’deki fast-food tüketen üniversite öğrencileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda haftada üç öğünden fazla fast-food ürünleri tüketen öğrencilerin aile

ortamında yemek yemeye uzak kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Aile ile yeme algısı düşük olan öğrencilerin kontrolsüz ve duygusal yeme özellikleri gösterdiği görülmektedir. Kontrolsüz ve duygusal yemenin ise fast-food ürünlerine yönelmede etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle fast-food ürünleri tüketenlerin yeme-içme davranışlarında bozukluklar olduğu ve bu durumu etkileyen faktörlerden birinin de aile ile birlikte yeme olduğu söylenebilir.

Fisher ve Birch (1999) yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerin çocukların beslenme alışkanlıkları üzerinde önemli etkisi olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, fast-food ürünleri tüketen anne-babanın çocuklarının fast-food ürünlerine bakış açısının olumlu olduğunu belirtmiştir. Araştırmada çocuklar, fast-food ürünlerini beslenmenin bir parçası olarak görmekte ve alışkanlık haline getirmektedir. Elde edilen bu sonuçlar makale çalışmasındaki sonuçlarla örtüşmektedir.

Gillman (2000) pazar araştırması sonucunda yapmış olduğu analizlerde, aile ile birlikte yemek yiyen gençlerin daha fazla sebze-meyve tükettiği, kızarmış yiyecek (fast-food ürünleri) ve şekerli içecekleri daha az tükettiğini belirtmiştir. Bu sonuç makale çalışmasındaki sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin aile ile birlikte yeme durumlarının yeme-içme davranışlarını etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgularda öğrencilerin görüşlerine göre anlamlı bir etki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda üniversite öğrencilerinin yeme-içme davranışlarının fast-food tüketmelerine etki edip etmediğini ölçmek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgularda da anlamlı bir etki gözlemlenmiştir. Fast-food ürünleri tüketenlerin yeme-içme davranışlarında değişiklik olduğu ve yeme-içme davranışlarının değişmesinde etkili olan faktörlerden birinin de aile ile birlikte yeme olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda aile ile birlikte yemek tüketiminden uzaklaşan bireylerin fast-food ürünlerine yönelimi artmaktadır. Çalışmada çıkan sonuçlara göre ebeveynler ve araştırmacılara şu öneriler sunulmaktadır;

- Fast-food ürünlerinin tüketimi ergenlik dönemi ve yetişkinlik döneminde de sıkça yaşanmaktadır. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde de fast-food tüketimi ve sebepleri ile aile birlikte yemenin bu dönemlerde yeme-içme davranışlarını üzerinde etkisinin araştırılmasında yarar vardır.

- Çalışmanın sonucunda elde edilen değerler doğrultusunda fast-food tüketiminin azalması için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

- Aile ile birlikte yemek yemenin ve yeme-içme davranışlarının fast-food tüketimi açısından önemi anlatılmalıdır.

•Yapılan araştırma Çanakkale ilinde 432 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Bu araştırmanın başka illerde daha fazla örneklem üzerinde yapılmasında yarar görülmektedir.

•Genç yaşta aile içinde verilecek eğitimler, ileriki dönemlerde bireylerin yeme-içme alışkanlıklarını sağlıklı bir biçimde oluşmasına yardımcı olacaktır. Ünal (2013: 7) göre; aile, bireylere birtakım vasıflar ve yüklemeler kazandırmaktadır. Bu bakımdan büyüklere karşı saygılı olma, çocuğun ilgisini sanat, kültür ve estetik motiflere çekme, atalardan kalan misafirperverlik, selamlaşma, utanma, saygı gibi nitelikleri işleme; insanın idealist özünü, inancını perçinleştirip geleceğe olan bakış açısını şekillendirmek bunların başında gelmektedir. Bu bağlamda, aile ile birlikte yeme-içme eğitimi kazanmış bireylerin fast-food tüketiminden uzak duracağı da ön görülmektedir.

Selimoğlu (2000) yapmış olduğu çalışmada, gençlerin yaşam biçimleri ve yeme-içme alışkanlıklarındaki değişimleri, genelde aile ile birlikte vakit geçirmeme ve aile birlikte yemek yemeye dayandırmaktadır. Bu sonuç makale çalışmasındaki sonuçları destekleyici niteliktedir.

Sonuç olarak aile ortamının varlığı çocukların ve ergenlerin gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Aile ortamı ile yemek tüketmek kişinin beslenme alışkanlıklarını belirlemektedir. İnsanların öğünlerini aile ortamında tüketmeleri onları fast-food tüketiminden uzaklaştırarak sağlıklı bir yaşam sürdürmelerinde yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Anonim (1998), Mc Donald's gazetesi. 100. Restoran Özel Sayısı, 7:1.
- Bayraktar, M., Babekoğlu, Y. ve Salman, M. (1995), Tüketicilerin fastfood restoran tercihlerini etkileyen faktörler. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1400
- Bezirgan, M., Koç, F. (2014), Yerel mutfakların destinasyona yönelik aidiyet oluşumuna etkisi: Cunda adası örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayı:24, s.s.917-928.
- Boğaz, H. (2003), Tüketicilerin hızlı hazır (fastfood) yiyecek tercihleri üzerinde bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Brown K, McIlveen H., Strugnell C. (2000), Nutritional awareness and food preferences of young consumers, Nutrition and Food Science. 30(5): 230-235.
- Cashdan, F., Elizabeth, A. (1994), Sensitive period for learning about food, Human Nature (5)
- Crowther, J., Kichler, J., Sherwood, N., Kuhnert, M. (2002), The role of familial factors in Bulimia Nervosa. Eating Disorders, 10, 141-151
- Cuneo, A. (1998), Ddb wins make over bid from heins, Advertising Age, 69 (33),pp. 47.
- Cunningham, R., Kramer, K. (2014), Childhood obesity in United States, New England Journal of Medicine, 370 (5) pp. 403-411,
- Çivitçi Ş, Harmankaya H. (2012), 6-16 Yaş arası obez çocukların ve ergenlerin giysilerde tercih ettiği özellikler. Electronic Journal of Vocational Colleges, 2(1): 49-62
- Domoff, L., Miller, N., Kaciroti, J. (2015), Validation of the children's eating behaviour questionnaire in a low-income preschool-aged sample in the united states. Appetite, 95, pp. 415-420
- Faith, K., Scanlon, L., Birch, L., Francis, B. (2004), Parent-child feeding strategies and their relationships to child eating and weight status. Obesity Research, 12 (11), pp. 1711-1722
- Fisher, O., Leann, L. (1999), Restricting access to foods on children's eating, Appetite (32).
- Fisher, O., Barbara J., Birch, L. (2003), Children's bite size and intake of an entree are greater with large portions than with age- appropriate or self-selected portions, Am J Clinical Nutrition (77).
- Gillman, W. (2000), Family dinner and diet quality among older children and adolescents, Arch. Fam. Med. 9.
- Hair, J., Robert, B., David O. (2003), Marketing research: within a changing information environment (2nd ed.). London: Mc Graw-Hill

- Hasenboehler, K., Munsch, S., Meyer, H. (2009), Family structure, body mass index, and eating behavior. *International Journal of Eating Disorders*, 42(4): 332-338
- Hill, A., Franklin, A. (1998), Mothers, daughters and dieting: investigating the transmission of weight control. *British Journal of Clinical Psychology*, 37, 3-13.
- Karakuş S., Yıldırım H., Büyüköztürk Ş. (2016), Üç faktörlü yeme ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *TAF Preventive Medicine Bulletin*,
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Le Grange D. (2005). Family assessment. assessment of eating disorders, J.E. Mitchell ve C.B. Peterson (Editörler). New York: The Guilford Press.s. 148-174
- Madran, C. (1999), Türk tüketicisinin gıda tüketim davranışları ve Türkiye dondurulmuş gıda pazarında tüketici davranışları üzerine bir inceleme, 4.Ulusal Pazarlama Kongresi, (18-20 Kasım, Antakya/Hatay), 321-328.
- Merdol, T.K., (1994), Dünyada ve Türkiye’de fast-food türleri. hızlı hazır yemek sistemi (FastFood). Türkiye Diyetisyenler Derneği Yayını: 6. Ankara: Sinem Ofset. 9-14
- Mazıcıoğlu, M., Öztürk, A. (2003), Üniversite 3 ve 4. sınıf öğrencilerinde beslenme alışkanlıkları ve bunu etkileyen faktörler, *Erciyes Tıp Dergisi*, Cilt:25. Sayı:4, s.172.
- Nader, M., O'Brien, R., Houts, R., Bradley, J., Belsky, R., Crosnoe, E. (2006), Identifying risk for obesity in early childhood pediatrics, 118 (3), pp. 594-601
- Nakip, M., Yaraş, E. (1999), Ailenin satın alma kararlarında çalışma durumuna göre kadının rolü, 4. Ulusal Pazarlama Kongresi, İİBF Antakya Hatay, 18-20 Kasım, ss. 18- 20
- Neumark, S., Dianne, J., Hannan, Mary, S., Jillian, C. Ve Cheryl, P. (2003), Family meal patterns: associations with socio demographic characteristics and improved dietary intake among adolescents, *J Am Diet Associations* (103)
- Papadaki, A., Hondros, G., Scott, A. and Kapsokefalou, M. (2007). Eating habits of university students living at away from home in Greece, *Appetite*, 49: 169-176.
- Parcel, S., Edmundson, E., Perry, L., Feldman, A., O’Hara-Tompkins, N., Nader, P.R. (1995), Measurement of self-efficacy for diet-related behaviors among elementary school children. *journal of school health*. 65(1): 23-27.
- Pekcan, G., Alphan, E., Köksal, E., Küçükerdönmez, Ö., Bayrak, M., Kızıltan, G., Hasbay, A., Şahin, N., Akgün, B., Çiçek, B., Dönmez, S., Bayraktar, F., Baş, M., Aytulu, T., Şahin, H., Avşar, M., Erdem, Z., Gökçel, A. (2008), Yetişkinlerde ağırlık yönetimi. 1 Baskı, İstanbul, Ekspres Baskı.
- Rolls, J. (2003), Children's bite size and intake of an entree are greater with large portions than with age-appropriate or self-selected portions, *j am clinical nutrition* (77).
- Selimoğlu, A., Aydoğdu, S., Yağcı, R. (2000), Sağlıklı çocuk beslenmesi, *Tıp Dergisi* (12).
- Sezgin, O. M. (1992). Turizm eğitimine özel sektör katkısının sağlanması. İçinde, Turizm Eğitimi Workshop-Konferans 9-11 Aralık 1992 Bildiri Kitabı, ss. 329-331, Ankara: Yorum Basım Yayın
- Skinner, D., Betty, R., Carruth, B. W., Paula J. (2002), Children's food preferences: a longitudinal analysis, *J Am Diet Associations* (102)
- Turner, J.J., Kelly, J., Mc Kenna, K. (2006), Food for thought: parents’ perspectives of child influence. *British Food Journal*, 108(3):181-91.
- Ünal, A. (2013), Sosyal değerlerin çocuğa aktarılmasında aile ve okul öncesi eğitimin yeri “Kırgızistan örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 3
- Videon, M., Carolyn K. M. (2003), Influences on adolescent eating patterns: the importance of family meals, *J Adolescence Health* (32).
- Wardle, J., Monica L., Herrera, Lucy Cooke., Leigh, G. (2003), Modifying children's food preferences: the effects of exposure and reward on acceptance of an unfamiliar vegetable, *Eur J Clinical Nutrition* (57).
- Wisner, L., Peindl, S., Hanusa H. (1996), Effect child bearing on the natural history of panic disorder with comorbid mood disorder. *J Affect Disord*